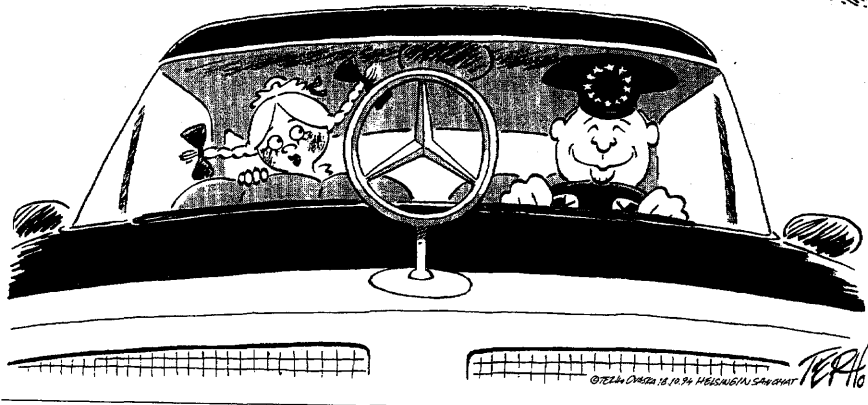

Suomen talouspolitiikka 1990-luvun Euroopassa

SIXTEN KORKMAN

1 Johdanto

Kuva 1. *Suomi-neito matkalla Eurooppaan*

Lähde: *Terho*, 18.10.1994, *Helsingin Sanomat*.

Euroopan unionin jäsenyyttä koskeva kansanäänestys pidettiin Suomessa 17. päivänä lokakuuta.* Seuraavana päivänä Helsingin Sanomat julkaisi piirtäjä *Terhon* kuvan, jossa hämmentynyt Suomi-neito istuu tulevan komissaarimme *Erkki Liikasen* Mersukyydissä matkalla Eurooppaan. Varmaan moni suomalainen kokee asian niin, että nyt meitä viedään ja herrojen kelmassa ollaan, mutta matkan

määräpäästä ei ole tietoa.

Tässä esitelmässä pohdin EU-jäsenyyden merkitystä Suomen talouspolitiikan kannalta. Aluksi kosketan talouspolitiikan kansallisen ja kansainvälisen tai EU-tason keskinäistä suhdetta yleisenä kysymyksenä. Sen jälkeen tarkastelen integraatiopolitiikan vaikutuksia julkisen sektorin ja finanssipolitiikan sekä keskuspankin ja rahapolitiikan kannalta. Lopuksi esitän joitakin hajahuomiota tulopolitiikasta sekä talouspolitiikan lohkojen keskinäisestä suhteesta.

* Artikkelini perustuu esitelmään, jonka ylijohtaja Sixten Korkman piti Kansantaloudellisen yhdistyksen teemailtapäivässä Eurooppalainen Suomi 14.11.1994.

2 EU ja talouspolitiikka

Suhtautuminen integraatiopolitiikkaan jakaa puolueet ja järjestöt kahtia. Ainakin osaksi tämä heijastaa erilaisia käsityksiä niin talouspolitiikan roolista kuin EU:n luonteesta. Oheisen nelikentän mukaisesti (*asetelma 1*):

(1) EU voidaan perustellusti mieltää suunnittelun ja ohjailun ylikansallisen koneistona tai ainakin tiiviin kansainvälisen yhteistyön foorumina. Tähän on tarvetta, koska markkinat ovat yhentyneet yli kansallisarajojen. Pelkästään kansallisella politiikalla ei voida enää ohjata kehitystä ja vaalia vakautta tai turvata hyvinvointia. EU tarjoaa puitteet ylikansallisten markkinavoimien hallitsemiseksi yhteistyöllä. Käydyssä EU-keskustelussa tätä näkökohtaa painotti mm. SDP:n puheenjohtaja *Paavo Lipponen*.

(2) Integraation tiivistyessä mahdollisuudet kansallisen politiikan toteuttamiseen heikentyvät. Omaehtoisen talouspolitiikan tarpeen korostaminen voi tällöin johtaa integraatioprosessiin nähden kielteiseen kantaan. Näin EU-kantaansa perustelivat mm. Keskustan *Paavo Väyrynen* ja Vasemmistoliiton puheenjohtaja *Claes Andersson*.

(3) Markkinatalouden kannattaja saattaa vieras-

taa sitä byrokraattista ohjailumentaliteettia, jota EU:n piirissä on helppo havaita. Periaatteessa voisi ajatella, että Suomi EU:n ulkopuolella toteuttaisi liberaalimpaa talouspolitiikka kuin EU:n jäsenenä (vrt Ruotsin keskustelu maatalouspolitiikasta). Käytännössä tämä on vähemmän uskottavaa; Suomen talouspolitiikka on perinteisesti ollut orientaatioiltaan melko lailla interventionistista.

(4) EU:n keskeisiä tehtäviä on turvata sisämarkkinoiden toimivuus. Tätä se tekee mm. koordinoimalla ja kodifioimalla jäsenmaissaan tapahtuvaa liberalisointia. Näin luodaan laajat ja pelisäännöiltään yhtenäiset markkinat, joita yksittäiset valtiot tai jäsenmaiden korporatiiviset voimat eivät pysty manipuloimaan omien etujensa edistämiseksi. Markkinatalouden kannattajan kannalta integraation keskeisiä siunauksia on, että se turvaa laajat markkinat ja vaikeuttaa kansallisen vallan väärinkäyttöä, kuten esim. *Iiro Viinanen* on todennut.

Suomessa käytännöllisesti katsoen kaikki ekonomistit ovat olleet EU-jäsenyyden kannalla. Useimmille keskeinen perustelu lienee pragmaattinen: näin varmistetaan esteetön pääsy päämarkkinoillemme, mikä on talouden tehokkuuden ja investointiedellytysten kannalta tärkeää.

Asetelma 1. *Näkemykset EU:n luonteesta sekä suhtautuminen markkinatalouteen ja valtion rooliin.*

		NÄKEMYS EU:N LUONTEESTA	
		<i>suunnittelun ja ohjailun koneisto</i>	<i>markkinatalouden takaaja</i>
SUHTAUTUMINEN MARKKINATALOUTEEN JA VALTION ROOLIIN	<i>valtion aktiivista roolia painotta-va</i>	1 tarvitsemme tiivistä yhteistyötä yli rajojen (kyllä EU)	2 menetämme talouspolitiikan autonomian (ei EU)
	<i>vapaata markkinataloutta korostava</i>	3 Brysselin byrokratia ei voi toimia (ei EU)	4 valtio ja järjestöt saadaan kuriin (kyllä EU)

Mutta moni on varmaan myös sitä mieltä, että EU:n puitteissa voidaan talouspoliittisella yhteistyöllä saavuttaa enemmän kuin pelkästään kansallisella politiikalla. Omalta osaltani miellän asian juuri siten, että Suomi voi EU-jäsenyyden avulla toisaalta varmistaa itselleen laajat markkinat ja toisaalta lieventää niitä ristiriitoja, joita syntyy ylikansallisten markkinoiden ja kansallisen politiikan jännitteestä. Tässä menestymme kuitenkin vain, jos voimme myötävaikuttaa siihen, että EU riittävässä määrin painottaa Suomen kannalta arvokkaita pyrkimyksiä.

Tämä takia meidän tulisi tehdä itsellemme selväksi mitä haluamme ja mitä EU:n muut jäsenmaat haluavat sekä miten voimme parhaiten edistää pyrkimyksiämme niin omalla talouspolitiikallamme

kuin EU:n koneistojen kautta tapahtuvaa vaikuttamista hyödyntäen. Seuraavassa tarkastelen talouspoliittisia pyrkimyksiämme tässä hengessä, ensin finanssipolitiikan ja sitten rahapolitiikan osalta.

On luonnollista, että kansallisen ja ylikansallisen (EU-tason) päätöksenteon suhde poikkeaa kysymyksestä riippuen (vrt subsidiariteettiperiaate). Maatalous- ja kauppapolitiikka ovat EU-tasolla päätettäviä asioita (*asetelma 2*), työmarkkinapolitiikka jokseenkin kansallista toimintaa ja muu sektoripolitiikka yleensä enenevän EU-yhteistyön piirissä.

Asetelma 2. Talouspoliittisen päätöksenteon eri tasot.

		TALOUSPOLIITTINEN PÄÄTÖKSENTEKO		
		<i>kansallinen taso</i>	<i>tiivis yhteistyö</i>	<i>EU-taso</i>
RAKENNE-POLITIikka	työmarkkinapolitiikka		muu sektoripolitiikka →	maatalous- ja kauppapolitiikka
MAKRO-TALOUS-POLITIikka	tulopolitiikka		finanssipolitiikka → rahapolitiikka →	?

Makrotalouspolitiikan kentässä, jota jatkossa pääasiassa käsitelen, raha- ja finanssipolitiikka ovat yhteistyön piirissä. Rahapolitiikan osalta EU kaavailee päätösvallan siirtämistä EU-tasolle (EMU:n puitteissa). Vastaavia pyrkimyksiä ei ole finanssipolitiikan osalta, ja käytännössä budjettipolitiittinen päätöksenteko tiivistyvistä yhteistyöstä huolimatta tapahtunee jatkossakin pitkälti kansallisista lähtökohdista. Tulopolitiikka pysyy omana asianamme.

3 Julkinen sektori ja finanssipolitiikka

Tässä yhteydessä tulkiten finanssipolitiikan laajasti. Käsitelen kahta kysymystä: 1) voiko Suomi EU:n jäsenenä ylläpitää laajaa julkista sektoria eli nykyisen kaltaista sosiaaliturvaa ja hyvinvointipalveluja sekä 2) voidaan EU:n puitteissa harjoittaa aktiivista, suhdanteiden tasaamiseen tähtäävää budjettipolitiikkaa?

3.1 Hyvinvointivaltion rahoitus ja integraatio

Suomeen on sitkeästi juurtunut epäily, että EU vaarantaa sosiaaliturvamme. Väitettä voidaan torjua muistuttamalla siitä, että sosiaalipolitiikka EU:ssakin kuuluu kansallisesti päätettäviin asioihin. Lisäargumentti on, että jos integraatio parantaa talouden suorituskykyä ja kasvua - mistä ekonomistit ovat lähes yksimielisiä - se tukee myös hyvinvointivaltiota. Silti ns. tavallinen kansalainen tuntee syvää epäluuloa päättäjien ja ekonomistien vakuuttelua kohtaan, eikä aivan perusteita.

Merkittävä ongelma näet on, että kansainvälistyminen vaikeuttaa sitä korkean verotason ylläpitämistä, jota tarvitaan mm. perusturvan ja julkisten palvelujen muodossa tapahtuvan tulojen uudelleenjaon rahoittamiseksi. Verokilpailun takia integraatio nähdäänkin usein pohjoismaisen hyvinvointimallin merkittävänä uhkana.

Kansainvälisesti liikkuvaa pääomaa on vaikea verottaa; pääoma karttaa korkean verotuksen maita. Myös koulutetun työvoiman liikkuvuus voi lisääntyä, jolloin korkeiden tuloveroasteiden ja ankaran veroprogression ylläpitäminen vaikeutuu. Kun verot vähenevät eikä valtio voi velkaantua loputtomiin, on seurauksena julkisen sektorin rahoituskriisi ja siksi hyvinvointivaltion alasajo edessä. Onko näin?

Verrattaessa Suomea EU-maihin voidaan todeta, että julkisten menojen BKT-osuus oli meillä vuonna 1990 kohtalainen, lähellä EU:n keskitasoa, ja viime vuonna varsin korkea. Vuoden 1993 lukua voi Suomen osalta kuitenkin pitää epänormaalin korkeana, sillä lama on nostanut meno-osuutta supistamalla kokonaistuotantoa sekä lisäämällä mm. työttömyyteen liittyviä menoja ja finanssisijoituksia (pankkituki). Toisaalta vuoden 1990 luku oli suhdannesyistä epänormaalin matala. Tarkastelemalla vaikkapa näiden vuosien lukujen keskiarvoa voi päätyä siihen, että Suomen julkinen sektori on pienempi kuin muissa pohjoismaissa mutta useimpiin EU-maihin nähden nyttemmin suhteellisen suuri (taulukko 1).

Taulukko 1. Julkiset tulot ja menot, % BKT:sta

	Tulot	Menot	
	1993	1993	1990
Belgia	50.6	57.7	54.8
Tanska	57.6	62.0	57.4
Saksa	47.1	50.4	45.3
Kreikka	38.4	54.7	53.2
Espanja	41.7	48.9	43.5
Ranska	49.4	55.3	50.6
Irlanti	38.8	41.0	40.0
Italia	46.7	56.2	53.2
Hollanti	53.7	56.6	55.0
Portugali	36.9	43.9	38.8
Englanti	35.8	43.5	40.3
EU	45.8	51.8	47.8
Itävalta	48.8	51.7	48.6
Ruotsi	58.3	71.3	59.1
Norja	54.4	57.1	53.8
Suomi	53.8	62.4	46.8

Lähde: OECD, EC ja VM.

Markkinoiden yhdentymisen myötä kiristytvä verokilpailu on ongelma kaikkien maiden kannalta. Taulukon luvut viittaavat kuitenkin siihen mahdollisuuteen, että verokilpailu voi olla Suomen kohdalla erityisen pulmallinen kysymys. Ongelma luonnollisesti lievenee, jos veropohjat lisääntyvät nopean talouskasvun kautta. Lisäksi luonnolliset liikkuvuuden esteet - maantieteellinen etäisyys sekä kieli- ja kulttuurierot - eristävät Suomea jossain määrin suurista manner-Euroopan maista.

Hyvinvointivaltion kannattajan on kuitenkin syytä olla huolissaan verokilpailun vaikutuksista. Lisäongelma on, että verokilpailu voi vääristää pääoman kansainvälistä kohdentumista. Näin ei tapahtuisi, jos pääomaverotus kaikissa maissa noudattaisi asuinmaaperiaatetta. Tuoton verotus sijoittajan kotimaassa turvaisi sen, että valtioiden

väliset pääomaverotuksen erot eivät vaikuttaisi sijoituspäätöksiin.

Käytännössä verotus kuitenkin tapahtuu osittain lähedemaaperiaatetta noudattaen eli pääoman sijaintimaan verotuksen mukaan. Tällöin pääoman liikkuvuus yhtäläistä eri sijoitusten veronjälkeisen tuoton sijoittajan kannalta, mutta ei yhtäläistä kansantaloudellisia eli veroa edeltäviä tuottoja. Näissä oloissa ei voi päätellä, että pääoman liikkuvuus edistää taloudellista tehokkuutta, asian laita voi olla päinvastoin. Vastaavanlaisen johtopäätöksen voi esittää työvoiman liikkuvuuden osalta.

Mitä verokilpailusta pitäisi ajatella, voiko sitä vastaan suojautua? Näihin kysymyksiin voi vastata ainakin neljällä tavalla:

1) Valtion interventionismiin kielteisesti suhtautuva voi pitää verokilpailua terveellisenä vastapainona valtion jatkuvan laajenemisen tendenssille. Ajatus on tällöin se, että demokraattiseen päätöksentekoon on sisäänrakennettu taipumus julkisen sektorin palvelujen ja tulojen uudelleen jaon liialliseen paisumiseen. Syynä voivat olla erilaiset poliittiset ja hallinnolliset erityisintressit sekä se fiskaalinen harha, että äänestäjät eivät miellä alihinnoiteltujen julkisten palvelujen ja niiden rahoittamiseksi tarvittavien verojen välistä kytkentää. Ensimmäinen vastaus voi siis olla, että verokilpailu on tarpeellinen julkisen sektorin laajenemisen pidäke.

2) Periaatteessa voisi ajatella, että hyvinvointivaltiota pyritään suojaamaan asettamalla integraatiolle esteitä, kääntämällä kurssia kohti omaehtoisempaa ja itseriittoisempaa taloudenpitoa, lintukoto-Suomea. Käytännössä tätä vaihtoehtoa voi monestakin syystä pitää irrelevanttina, taloudelliset menetykset olisivat suhteettomat.

3) Pragmaattinen kanta on, että muokataan verorakennetta järjestelmän kestokyvyn lisäämiseksi. Tähän on useita mahdollisuuksia. Voidaan kiristää liikkumattomien veropohjien verotusta; sellaisia ovat metsät ja kiinteistöt. On järkevää eriyttää pääomaverotus tuloverotuksesta ja asettaa verokannat tältä osin sen verran matalaksi kuin mitä verokilpailu edellyttää; näin on jo tehtykin. Arvonlisäverotuksessa ei tuntuisi olevan syytä

suosia elintarvikkeita alemmilla verokannoilla, sillä ruoka ostetaan joka tapauksessa kortteli- tai lähiökaupasta vaikka verokanta olisi korkeampikin. Julkisten palvelujen maksullistaminen voi olla tehokas keino verorasituksen vähentämiseksi. Sama voidaan aikaansaada sosiaaliturvan vakuutusluonneta vahvistamalla, eli voimistamalla etuuksien ja niiden rahoittamiseksi kerättävien maksujen välistä yhteyttä. Pitkälle vietyä maksupolitiikka luonnollisesti törmää siihen ongelmaan, että tulonjakovaihtukset eivät välttämättä vastaa yhteiskunnan tavoitteita.

4) Monessa suhteessa toivottava ratkaisu on, että kansainvälisesti voitaisiin sopia verotuksen minimitasoista ja laajemminkin verotuksen harmonisoinnista. Täten voitaisiin asettaa rajoja verokilpailulle ja ns. "sosiaaliselle alennusmyynnille". Ongelmien hallinta verotuksen harmonisoinnin kautta edellyttää varsin pitkälle menevää valtioiden välistä yhteistyötä. Olisi esim. voitava lisätä verotukseen liittyvää tietojen vaihtoa, mikä edellyttäisi mm. pankkialaisuuden lopettamista. Eräitä askelia tiivistyvän yhteistyön polulla on jo otettu EU:n piirissä, mutta paljon on vielä tehtävää.

EU:n puitteissa tapahtuva verotusta ja talouspolitiikkaa koskeva yhteistyö on joka tapauksessa lupaavin mahdollisuus säilyttää sosiaaliturva siedettävänä oloissa, joissa markkinavoimien ja kilpailun merkitys jatkuvasti korostuvat. Suomi ja muut pohjoismaat tulevat otaksuttavasti kannattamaan yhteistyön tiivistämistä mm. verotuksessa. Samat lähtökohdat puhuvat ainakin jossain määrin sen puolesta, että Suomen pitäisi yleensäkin tukea voimakasta ja pitkälle menevään yhteistyöhön kykenevää Euroopan unionia.

3.2 Finanssipolitiikka ja suhdanteet

Maastricht'in sopimus lähtee siitä, että jäsenmaat näkevät talouspolitiikan yhteiseen intressipiiriin kuuluvana asiana, jossa yhteen sovittamista tarvitaan. Sopimus asettaa finanssipolitiikalle eräitä rajoituksia (esim. keskuspankkirahoituksen kielto) ja edellyttää menettelyjä talouspolitiikan yhteisten suuntaviivojen asettamiseksi sekä monenkeskisen

seurannan toteuttamiseksi.

Euroopan unionin jäsenenä Suomen on pyrittävä välttämään liiallisia budjettialijäämiä. Kuten tunnettua, julkisen sektorin rahoitusaliijäämän pitäisi olla pienempi kuin 3 prosenttia BKT:sta ja julkisen sektorin bruttovelan alle 60 prosenttia BKT:sta. Tänä päivänä Suomi ei täytä näitä vaatimuksia (taulukko 2). Osana lähentymisprosessia Suomen hallitus laatii erityisen ns. konvergenssiohjelman, joka esittää talouspolitiikan tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi sekä etenkin konvergenssikriteerien täyttämiseksi. Suomen ensimmäinen konvergenssi- tai lähentymisohjelma esitetään otaksuttavasti Euroopan neuvostolle (ECOFIN) ensi vuoden syksyllä. Viimeistään silloin EU:n taholta myös esitetään Suomelle suosituksia liiallisten alijäämien kuriin saamiseksi.

Tarkoittavatko konvergenssivaatimukset sitä, että Suomi sitoutuu jatkuviin finanssipoliittisiin kiristyksiin työllisyystilanteen kehittymisestä riippumatta? Vastaus on sekä kyllä että ei.

Ensinnäkin em. vaatimukset eivät estä sitä, että Suomi pyrkii tukemaan talouskasvua rakennepoliittisin keinoin, edistämällä Suomeen suuntautuvia investointeja, turvaamalla yritystoiminnan vakaat pelisäännöt, lisäämällä markkinoiden joustavuutta jne. Tarjontapuolen toimenpiteet voivat erityisesti pienessä avotaloudessa olla työllisyyskehityksen kannalta merkittävämpiä kuin kysyntäpuolen toimenpiteet.

Toiseksi on syytä korostaa, että liiallisten budjettialijäämien supistaminen on omassa intressissämme. Valtion velkakierre on taitettava mm. korkotason kohtuullistamiseksi. Pyrkimys ns. EMU-kriteerien täyttämiseksi on tähän nähden toissijainen tiukan finanssipoliitiikan perustelu.

Kolmanneksi on perusteita ennakoita, että Suomi voi hyvinkin parin vuoden sisällä täyttää sen vaatimuksen, että julkisen sektorin rahoitusaliijäämä alittaa 3 prosenttia BKT:sta. Tänä vuonna Suomen alijäämä on pienempi kuin EU-maissa keskimäärin, ja OECD:n tuoreen analyysin mukaan rakenteellinen alijäämämme on vain yksi prosenttia BKT:sta, pienempi kuin missään EU-maassa. Muutaman vuoden nopea talouskasvu voi johtaa siihen, että

Suomen julkinen sektori muuttuu jälleen rahoitusylijäämäiseksi. Miten tähän tulisi suhtautua?

Vastaus on, että tätä on syytä pitää ei vain toivottavana, vaan suorastaan minimivaatimuksena. Paljon puhuttu 3 prosentin EMU-kriteeri on näet Suomen kohdalla aivan liian pehmeä. Meillähän työeläkesektorin (joka sisältyy julkisen sektorin käsitteeseen) rahoitusylijäämä on tyypillisesti 3-4 prosenttia BKT:sta. Ei ole tarkoitus, että valtio tämän vastineena aja merkittävää budjettialijäämää. Perustellumpaa on vaatia, että valtiontalous omalta osaltaan on ainakin tasapainossa (kuten yleensä voidaan olettaa kuntien osalta). Tällöin julkisen sektorin rahoitusylijäämän pitäisi olla työeläkesektorin ylijäämän suuruinen, eli 3-4 prosenttia BKT:sta.

Taulukko 2. *Julkisen sektorin rahoitusaliijäämä vuonna 1994, % BKT:sta*

	koko alijäämä	suhd.- alijäämä	rakent. alijäämä
Belgia	4.6	0.9	3.7
Tanska	4.4	1.6	2.8
Saksa	2.3	0.6	1.7
Kreikka	14.4	1.0	13.4
Espanja	6.7	2.2	4.5
Ranska	5.7	1.9	3.8
Irlanti	2.0	0.0	2.0
Italia	9.7	1.0	8.7
Hollanti	3.8	1.5	2.3
Portugali	6.9	1.6	5.3
Espanja	6.7	2.2	4.5
Englanti	6.9	2.3	4.6
Eurooppa	5.9	1.4	4.5
Itävalta	4.2	0.7	3.5
Ruotsi	11.5	3.1	8.4
Norja	8.4	1.6	6.8
Suomi	4.3	3.2	1.1

Lähde: OECD.

Mainitun suuruista ylijäämää ei ole pidettävä liiallisena, sillä väestön ikääntyminen aiheuttaa ajan myötä vakavia haasteita julkiselle rahoitukselle ja kansantaloudelle. On muistettava, että julkisen sektorin velvoitteet joka vuosi kasvavat varsin tuntuvasti kattamattomien eläkevastuiden muodossa. Näkymätön julkinen velka on vaikeasti arvioitavissa mutta joka tapauksessa moninkertainen taseissa oleviin velkoihin ja varoihin nähden. On arvioitu, että kattamattomien eläkevastuiden yhteismäärä Suomessa on nyt kertaluokkaa 1500 mrd.markkaa (kun taseissa näkyvä julkinen bruttovelka on "vain" runsaat 350 mrd.markkaa).

Voit tuntuu paradoksaaliselta, että Suomen julkisen sektorin rahoitusasapaino näyttää kansainvälisesti kohtuulliselta ja on silti vakava huolenaihe. Osaselitys on, että valtion velan kasvu on viime vuosina ollut hirvittävä. Toinen painava, em. TEL-järjestelmämme keskeisyyteen liittyvä näkökohta on, että Suomesta jokseenkin kokonaan puuttuu sellainen yksityinen eläkejärjestelmä, joka monessa maassa lisää merkittävästi kansantalouden säästämistä. Tämän takia Suomessa tarvitaan suurempaa julkista säästämistä (ml. työeläkesektori) kuin yleensä muissa maissa.

Kaiken kaikkiaan EU-jäsenyys ei estä suhdanteita tasaavaa budjettipolitiikkaa, kunhan valtion nykyinen velkakierre on saatu taistumaan. Eri asia on, että finanssipolitiikan käyttökelpoisuus suhdanneohjauksen keinona on muista syistä rajallinen, ja että sen tehokkuus on kelluvien valuuttakurssien oloissa kyseenalainen.

Johtopäätös on, että tämän vuosikymmenen finanssipoliittinen keskustelu EMU-kriteereistä ja EU:n liiallisten budjettialijäämien supistamisproseduureista huolimatta käydään pitkälti kansallisista lähtökohdista. Seuraavan hallituksen keskeisenä tehtävänä on myötävaikuttaa nopeaan talouskasvuun ja työttömyyden alenemiseen sekä valtion velkakierteen taittamiseen hyvinvointivaltion perusteiden vahvistamiseksi. Keskustelua tullaan käymään niistä kysymyksistä, joita viimeksi *Matti Pekkasen* työryhmä on korostanut. Näissä pääpaino on oman hallituksemme toimissa ja työmarkkinajärjestöjen asenteissa sekä Suomen Pankin korkopoli-

tiikassa.

Todettakoon silti, että EU:n Valkoinen kirja hahmottaa myös tiiviimpää EU:n piirissä tapahtuvaa talouspoliittista yhteistyötä työttömyysongelman voittamiseksi. Koordinoidulla politiikalla voidaan saavuttaa kestävämpiä tuloksia kuin muuten. Valkoinen kirja on mielenkiintoinen myös siinä, että se pyrkii artikuloimaan omaa eurooppalaista identiteettiä suhtautumisessa sosiaaliturvan ja markkinoiden vaatimusten yhteen sovittamiseen. Näistä arvokkaista ominaisuuksistaan huolimatta Valkoisen kirjan käytännön merkitys Euroopan työttömyysongelman ratkaisemiseksi on jäänyt varsin vähäiseksi.

4 Keskuspankki ja rahapolitiikka

Maastricht'in sopimus lähtee siitä, että EU-maat muodostavat viimeistään 1999 yhteisen valuutta-alueen. Rahaliiton jäsenten keskinäiset valuuttakurssit lukitaan peruuttamattomasti ja ajan mittaan otetaan käyttöön yhteinen valuutta. Rahapolitiikasta vastaa Euroopan keskuspankki, joka sijaitsee Bundesbankin lähellä Frankfurtissa. Ennen rahaliiton kolmannen vaiheen toteutumista jäsenmaiden keskuspankkien itsenäisyys varmistetaan, jotta rahapolitiittinen valta sitten voitaisiin luovuttaa yhteiselle keskuspankille.

Rahaliittoa ei olla toteuttamassa ensisijaisesti siksi, että EU-maiden ekonomistit olisivat käyneet sinnikästä taistelua sen puolesta. EMU-hankkeen taustavoimana ovat ennen kaikkea jäsenmaiden poliittiset ambitiot. Miten Suomen tulisi näihin pyrkimyksiin suhtautua? Tulisiko meidän kannattaa rahaliittoa ja pyrkiä EMU:n kolmanteen vaiheeseen ensimmäisten joukossa? Tulisiko meidän kiireesti uudistaa Suomen Pankin asema sen itsenäisyyttä vahvistavasti osana sopeutumista EMU:n vaatimuksiin?

4.1 EMU

Omat kokemuksemme ja Euroopan valuuttakriisit ovat opettaneet, että vapaiden pääomaliikkeiden maailmassa on valittava joko kelluvat valuuttakurs-

sit tai valuuttaunioni. Tässä asetelmassa Euroopan rahaliiton ja siihen osallistumisen puolesta on esitettävissä runsaasti argumentteja:

- siirtyminen yhteiseen valuuttaan vähentää valuutan vaihdosta aiheutuvia kustannuksia. Tämä olisi kätevää turistin kannalta ja vähentäisi ulkomaankaupan kustannuksia. Näiden kustannusten merkitys on kuitenkin pieni, enintään prosentin murto-osa BKT:sta.

- peruuttamattomasti kiinteät valuuttakurssit poistaisivat valuuttakurssiepävarmuuden, mikä sekkin edistäisi ulkomaankauppaa. On kuitenkin liioittelua väittää, että yhteismarkkinat edellyttävät yhteistä valuuttaa (vrt. *EU:n komission raportti "One market one money"*). Toisaalta vaarana kieltämättä on, että jyrkät valuuttakurssimuutokset sisämarkkinoilla voivat aiheuttaa protektionistisia paineita.

- edelliseen liittyen valuuttaunioni voidaan nähdä keinona keinottelijoiden saamiseksi kuriin. Vapaiden pääomanliikkeiden vallitessa on näet alituisena vaarana, että finanssimarkkinoiden volatilitteetti myötävaikuttaa inflaatio- tai deflaatiokierteiden syntymiseen. Vain rahaliittoon asti ulottuva kansainvälinen yhteistyö sallii näiden vaarallisten voimien kahlitsemisen.

- Suomen kohdalla rahaliiton jäsenyys otaksuttavasti lisäisi matalan inflaation uskottavuutta. Näin rahaliitto alentaisi korkotasoa vähentämällä valuuttakurssiepävarmuutta ja alentamalla inflaatio-odotuksia. Tätä näkökohtaa voi pitää painavana jos otaksuu, että Suomessa muutoin on erityisen hankala vakiinnuttaa uskottavuus matalan inflaation pysyvyyteen.

- tähän liittyen voidaan epäillä, että Suomi jättäytyessään EMU:n ulkopuolelle haluaisi käytännössä lähinnä varmistaa mahdollisuutensa tarvittaessa sallia markan ulkoisen arvon heikkeneminen. Tämä epäluulo heijastuisi korkeina markkakorkoina, joita vuorostaan ei kannattaisi maksaa, ellei markkaa todellakin silloin tällöin heikennettäisi. Mutta tällöin tuhoisa kierre olisi helposti valmis.

- rahaliitto voidaan nähdä muiden EU-maiden keinona saada sanavaltaa Euroopan rahapolitiikkaan, jota tänä päivänä toteutetaan pelkästään

Bundesbank'in ehdoilla. Parempi olla mukana, vaikkakin pienellä painolla, siellä missä relevantit päätökset tehdään.

- hieman saman tyyppinen on argumentti, että EMU on keino saada Suomen Pankki kuriin, eli välttyä sellaisen itsenäisen rahapolitiikan haittavaiikutuksilta, joka tuon tuostakin perustuu virheellisiin tilannearvioihin ja kestäättömiin pyrkimyksiin.

- sitoutuminen peruuttamattomasti kiinteään valuuttakurssiin kirkastaisi talouden ja talouspolitiikan pelisääntöjä, mikä todennäköisesti edistäisi työmarkkinoiden ja kustannusten joustavuutta sekä mahdollisesti finanssipolitiikan kurinalaisuutta. Tämä johtuu siitä, että kaikki talousyksiköt joutuisivat rahaliiton oloissa tiedostamaan, ettei pehmeän rahapolitiikan takaporttia enää ole, että jokainen joutuu itse maksamaan laskunsa devalvoimattomalla ja inflatoimattomalla rahalla.

Argumentteja EMU:n kolmannen vaiheen puolesta on siis runsaasti. Euroopan rahaliittoa vastaan puhuu lähinnä vain yksi näkökohta: rahaliiton oloissa rahapolitiikan autonomiaa menetetään. Tällöin omaehtoisella rahapolitiikalla ei voida helpottaa talouden sopeutumista kilpailukyvyyn muutosta tai matalia reaalikorkoja edellyttäviin häiriöihin. Tämän näkökohdan paino riippuu useasta seikasta: 1) ovatko ns. epäsymmetriset häiriöt todennäköisiä? 2) onko valuuttakurssimekanismille vaihtoehtoisia sopeutuskeinoja? ja 3) onko itsenäinen rahapolitiikka tehokas keino sopeutusongelmien lieventämiseksi?

1) Onko syytä olettaa, että Suomeen kohdistuu jatkossa sellaisia häiriöitä, jotka edellyttävät Euroopan yleisestä linjasta poikkeavaa rahapolitiikkaa? Menneisyudessa on usein ajateltu, että Venäjänkaupan ja metsäsektorin suuri paino ovat erityistekijöitä, jotka lisäävät oman sopeutuspolitiikan tarvetta. Nyt bilateraalikauppa Venäjän kanssa on kuitenkin jäänyt pois, joten tämän kaupan erityisluonne on vähentynyt.

Metsäsektori säilynee kansantaloudellisesti keskeisenä vielä pitkään, mutta siitä juontuvia ongelmia ei tule korjata jatkossa valuuttakurssimuutoksilla. Yleisellä talouspolitiikalla ei voida

järkevästi torjua sektorikohtaisia häiriöitä. Ainoa kestävä ratkaisu on, että metsäteollisuuden pääomarakenteen sallitaan vahvistua häiriöiden kestokykyä lisäävästi.

Optimistisesti voidaan ajatella, että tuleva Suomi on mennyt Suomea vähemmän häiriöaltis. Tähän suuntaan vaikuttaa integraation myötä lisääntynyt ns. ristikkäiskauppa, joka vähentää Suomen ja muiden EU-maiden rakenteellisia eroja. Toistaiseksi Suomi on kuitenkin ulkomaankauppaosuuksilla ja ristikkäiskaupalla mitattuna vähemmän tiiviisti integroitunut EU-alueeseen kuin useimmat sen nykyisistä jäsenmaista. On syytä varautua myös epäsymmetrisiin häiriöihin ja siihen mahdollisuuteen, että Suomi vastedeskin voi joutua tilanteeseen, jossa talouden sopeutusongelmat ovat suuret.

2) Miten rahaliiton oloissa korvataan se jousto, joka tähän mennessä on paljolti toteutunut valuuttakurssimekanismin kautta? Finanssipolitiikkaa voidaan sinänsä käyttää ongelmien lievittämiseen, edellyttäen että julkisen sektorin rahoitustasapaino on siedettävässä kunnossa. Mutta finanssipolitiikalla ei voida torjua pysyviä, esim. reaali-palkan alenemista edellyttäviä ongelmia.

Toinen mahdollisuus on nimellispalkkojen ja muiden kustannusten nykyistä olennaisesti suurempi joustavuus tilanteen mukaan. Tähän voidaan ajatella päästävän palkanmuodostusta hajauttamalla toimiala- tai peräti yritystasolle. Vaihtoehtoisesti voidaan toivoa, että keskitetty tulopolitiikka kykenisi turvaamaan talouden tasapainon edellyttämän palkkakehityksen. Molemmat vaihtoehdot ovat kuitenkin varsin epävarmoja.

Voidaan myös ajatella nojaututtavan työvoiman kansainväliseen liikkuvuuteen yhteisten työmarkkinoiden puitteissa (vrt. esim. aiempi muuttoliik-keemme Ruotsiin). Mutta on vaikea kuvitella, että työvoima siirtyisi joustavasti Suomesta muihin EU-maihin ja päinvastoin. Vaihtoehto tuntuisi lisäksi monestakin syystä epämiellyttävältä.

Näin ollen ei ole helppoa nähdä mikä on se mekanismi, joka rahaliiton oloissa turvaa Suomen talouden joustavan sopeutumisen sellaisiin ongelmiin, joissa olennainen kilpailukyvyyn muutos on tarpeen. Tällöin seurauksena voisi olla juuttuminen

laajamittaiseen ja itseään ruokkivaan joukkotyötömyyteen kaikkine kielteisine seurauksineen.

3) Onko rahapolitiikka kelluvien valuuttakurssien vallitessa tehokas talouspolitiikan keino? Eikö rahapolitiikan keventäminen johda lähinnä vain inflaation kiihtymiseen ja siten korkotason kohoumiseen? Voidaanko pehmeällä rahalla todella edistää talouden reaalista kasvua kestävästi?

Tähän kysymykseen voidaan hakea vastausta varsin laajasta rahateoriaa ja rahapolitiikkaa käsittelevästä kirjallisuudesta. Sen perusteella voi päätellä, että rahapolitiikalla tuskin on olennaisia reaali-loudellisia vaikutuksia hyvin pitkällä tähtäimellä. Rahapolitiikka voi kuitenkin vaikuttaa merkittävästi kasvuun ja työllisyyteen lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Näin on myös säännöstelemättömien rahoitusmarkkinoiden ja kelluvien valuuttakurssien oloissa.

Kaiken kaikkiaan päätelisin, että vakavia häiriöitä voi tapahtua vastedeskin, että talouden sisäinen joustavuus voi pysyä vähäisenä jatkossakin, ja että rahapolitiikka voi nykyoloissakin vaikuttaa varteenotettavasti talouden makrokehitykseen. Näistä syistä pidän osallistumista Euroopan rahaliiton kolmanteen vaiheeseen Suomen kannalta kovin ongelmallisena. Myöhemmin voi eri syistä päätyä myönteisempäänkin arvioon. Mutta rahaliittoon ei pitäisi mennä ennen kuin on kohtalaista varmuutta ratkaisun viisaudesta, sillä yhteiseen valuuttaan siirtyminen on käytännössä lähes peruuttamaton päätös.

Sanotun perusteella voi kysyä, ovatko EMU:a koskevat epäilyt argumentti EU-jäsenyyttä vastaan. Mielestäni on syytä yhtyä eduskunnan arvioon, että näin ei ole. Maastricht'in sopimus lähtee siitä, että jokaisella EU-maalla on velvoite pyrkiä rahaliiton kolmanteen vaiheeseen. Ainoa realistinen arvio kuitenkin on, että ketään ei rahaliittoon pakoteta (vrt. myös Saksan perustuslakituomioistuimen kanta). Suomen hallitus ja eduskunta voivat aikanaan harkita tätä päätöstä, jos EMU-hanke ylipäänsä etenee, kuten se Saksan ja sitä ympäröivien maiden osalta hyvin voi tehdä, ja kun Suomi täyttää jäsenyyden vaatimukset (ml. EMU-kriteerit). Vuosikymmenen lopulla olemme tässä asiassa

paljon viisaampia. Ei kuitenkaan haittaa vaikka pyrkisimme EMU-kriteerien saavuttamiseen sinä aikana, jolloin rahaliiton etuja ja haittoja punnitsemme.

4.2 Rahapolitiikka ja Suomen Pankin itsenäisyys

Maastricht'in sopimus edellyttää lainsäädännön tarkistamista keskuspankin itsenäisyyden varmistamiseksi ennen rahaliiton kolmannen vaiheen toteutumista, jonka otaksutaan tapahtuvan (muiden kuin poikkeuksen, derogaation, saavien maiden osalta) viimeistään 1.1.1999. Suomen Pankki-komitean asiaa koskeva mietintö onkin jo käynyt lausuntokierroksella. Teknisesti valmiudet lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin ovat siten hyvät. Epäselvää sen sijaan on, onko eduskunta halukas keskittämään kaiken rahapoliittisen vallan Suomen Pankin johtokunnalle komitean enemmistön esityksen mukaisesti.

Suomen Pankin aseman ja rahaliiton välillä on määrätty, joskaan ei kovin tiiviis kytkeä. Suomen Pankkia koskevan lainsäädännön ja rahapoliittisen päätöksentekojärjestelmän käytännön merkitys on rajallinen, jos Suomen otaksutaan melko pian liittyvän rahaliittoon, jossa rahapoliittinen valta siirtyy Euroopan keskuspankille.

Tilanne on toinen, jos uskoo Suomen syystä tai toisesta pysyvän mahdollisen rahaliiton ulkopuolella vielä pitkään. Kelluvan markan oloissa keskuspankin asema on talouspoliittisesti keskeinen kysymys, joka vaikuttaa merkittävästi koko talouspolitiikan asetelmiin. Näistä lähtökohdista pidänkin mielekkäänä, että (vrt. *puheenvuoroni Suomen Kuvalehti, 30.9.1994*):

- keskuspankin toiminnan tavoitteeksi on asetettava inflaation hillintä, mutta tämän lisäksi on rahapolitiikassa pyrittävä myös edistämään suotuisaa kokonaistaloudellista kehitystä sekä rahajärjestelmän vakautta,

- keskuspankin itsenäisyys suhteessa hallitukseen on varmistettava, mutta samalla on pyrittävä kehittämään hallituksen ja keskuspankin yhteistyötä talouspolitiikan yhteen sovittamisen edistämiseksi,

- päätöksenteossa on varmistettava laaja näkö-

kulma siten, että linjapäätöksiä ei tehdä vain virkamiesten, vaan myös yhteiskunnallisesti edustavan päätöksentekuelimen toimesta.

Paras Suomen Pankkia koskevan lain muutos olisi sellainen, joka vastaisi niin edellä mainittuja kuin myös Maastricht'in sopimuksen vaatimuksia. Itse uskon, että pankkivaltuustolla voi jatkossakin olla roolinsa rahapolitiikassa, etenkin jos pankkivaltuusinstituutiota järkevästi kehitetään. Mutta jokaisesta Suomen Pankkia koskevan lainsäädännön muutoksesta joudumme vastedes pyytämään Euroopan rahainstituutin (EMI) lausunnon, jolle on tietysti syytä antaa myös asiaankuuluva paino. Uskoakseni niin EMI:ä kuin itseämmekin tyydyttävä ratkaisu on löydettävissä, mutta se edellyttäne vielä Suomen Pankkia koskevan lain jatkovalmistelua.

Johtopäätökseni on, että EMU ja sen edellyttämät toimenpiteet eivät sanele Suomen finanssi- ja rahapolitiikkaa 90-luvulla, vaikka lyövätkin vahvan leimansa talouspolitiikasta käytävään keskusteluun. Voimme, ja meidän pitää, jatkossakin pohtia miten parhaiten edistää vahvaa talouskasvua kriisin purkamiseksi. Rahapolitiikan osalta olisi pystyttävä vastaamaan vakuuttavasti ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miksi inflaation kiihtyminen nähdään niin suurena vaarana nykyisessä taloudellisessa tilanteessa? Eikö pitäisi voida lähteä siitä, että kasvu voi jonkin aikaa olla hyvinkin ripeää, kun työttömien vara-armeija on puolen miljoonan mittainen? Eikö suurin vaara ole joukkotyöttömyyden muuttuminen pysyväksi, jos talouskasvu ei lähivuosina lisää työllisyyttä olennaisesti?

- 2) Onko määrätty inflaatio joillakin edellytyksillä hyväksyttävissä? Resurssien siirtyminen suljetulta avoimelle sektorille on aiheuttanut dualistisen tilanteen, jossa palkat nousevat avoimella sektorilla, mutta tunnetuista jäykkyyksistä johtuen ne eivät juurikaan alene suljetussa sektorissa. Onko vain luonnollista, että voimavarojen uudelleen kohdentumiseen liittyy määrätty hinta- ja kustannustason kohoaminen tilapäisenä ilmiönä. Tai onko niin, että yksittäisten alojen isot palkankorotukset tänä vuonna johtavat inflaatiota kiihdyttävään palkka-

palkkakierteeseen ensi vuonna.

3) Kasvua tukeva rahapolitiikka lisää työpaikkoja mutta nopeuttaa samalla inflaatiota. Pitkällä tähtäimellä rahapolitiikalla ei voi tukea kasvua, mutta ainutlaatuisen heikko lähtökohtatilanne asettaa lähivuosien talouspolitiikalle sen vaatimuksen, että kasvun tulisi voida muodostua normaalia selvästi nopeammaksi. Tilanne on nyt erikoinen, kun voimavarat ovat suuressa vajaakäytössä ja talous ei ole lähelläkään suorituskykynsä rajoja.

4) Voi olla, että inflaatio todellakin uhkaa nopeutua olennaisesti heikosta työllisyystilanteesta huolimatta. Mekanismeina voivat olla metsäsektorin hyvän kannattavuuden laukaisema inflaatioimpulssi, jonka vaikutukset leviävät ja kertaantuvat erilaisten sidonnaisuuksien kautta. Mutta onko rahapolitiikan olennainen kiristäminen paras tapa hillitä tämän kaltaista inflaatiopainetta? Voidaanko inflaatioimpulsseja rajoittaa muilla keinoin? Voidaanko palkka-palkkasidonnaisuuksia lieventää talouskasvua tukahduttamatta?

Nämä kysymykset ovat mielestäni talouspoliittisesti tärkeitä, mutta vaikeasti vastattavia. Mitä ilmeisimmin rahapolitiikkaa joudutaan lähivuosina harjoittamaan vaikeassa ristipaineessa. Inflaatio olisi vakiinnutettava matalalle tasolle ja samalla olisi muistettava, että rahapolitiikalla on olennainen merkitys ei vain inflaatiolle vaan myös lähivuosien talouskasvulle ja siten mahdollisuuksille saavuttaa tuloksia taistelussa työttömyyttä ja valtion velkaantumista vastaan.

5 Tulopolitiikka ja konsensus

Vielä joitakin vuosia sitten tulopolitiikka nähtiin Suomen salaisena aseena, joka selitti muita maita myönteisempää menestystä. Tänäpäin usko tulopolitiittiseen konsensukseen on hiipunut, ja keskusjärjestöt ovat pitkälti sivussa niin työmarkkinaratkaisuisista kuin muustakin yhteiskuntapolitiikasta. Kehitykselle on luonnolliset, niin elinkeinoelämän kuin politiikan muuttumiseen liittyvät syynsä, mutta pelättävissä on, että lapsi menee pesuveden mukana.

Suomalaiselle keskustelulle on näiltä osin

ominaista, että tulopolitiittinen konsensus ja ns. talouspolitiittian työnjako asetetaan ay-liikkeen taholta jyrkästi vastakkain. Tämä vastakkainasettelu on mielestäni pitkälti perusteeton. Tarvitsemme tulopolitiittista konsensusta ja tarvitsemme talouspolitiittista työnjakoa. Konsensus ja työnjako eivät ole toisiaan poissulkevia vaan toistensa edellytyksiä.

Olisi tärkeää, että työmarkkinoilla vallitse sellainen konsensus, että vältytään kaikkia haittaavasta palkkojen ja hintojen kilpajuoksulta. Tämä vaatinee määrättyä palkka- ja muun kustannuskehityksen koordinoitua. Samalla olisi edistettävä työmarkkinoiden joustavuutta tai toimivuutta. Miten nämä vaatimukset voidaan parhaiten sovittaa yhteen on kysymys, johon parhaiten voivat vastata yrittäjät ja palkansaajat sekä heidän järjestönsä. Vain nämä tahot voivat vastata asioiden etenemisestä käytännössä. Konsensusta tarvitaan tarpeellisten työmarkkinaratkaisujen solmimiseksi. Niin ikään on varsin toivottavaa, että yhteiskunnassa on laajaa yhteisymmärrystä talouspolitiittian tavoitteista. Mutta on turha haikailla sellaista asetelmaa, jossa kaikki tahot ovat yksimielisiä politiittian sisällöstä ja ratkaisuista. Eri tahoilla on osin eri intressit ja liian pitkälle viety yksituumaisuuden vaatimus vain lamaannuttaa päätöksenteon.

Tämän takia tarvitaan konsensusta talouspolitiittian pelisäännöistä ja työnjaosta. Eikä tältä kannalta voi päätyä muuhun kuin siihen, että keskuspankki toteuttaa makrotalouspolitiittikkaa, hallitus vastaa budjettipolitiittikasta ja työmarkkinajärjestöt ottavat ainakin osavastuuta siitä, että työmarkkinoiden heikko toimivuus tai palkkapaineet eivät muodostu tasapainoisen talouskasvun esteeksi.

Tietenkin työnjaossa on tärkeitä saumakohtia esim. sosiaalipolitiittikassa ja työmarkkinolainsäädännössä. Siksi pitää olla riittävää osapuolten välistä keskustelua ja tietojen vaihtoa. Luonnollisesti hallituksen tulee kuulla työmarkkinaosapuolten mielipiteitä kaikissa työmarkkinoiden kannalta tärkeissä asioissa. Mutta ei pidä kiistää hallituksen ratkaisovaltaa budjettipolitiittikassa.

Olisi tärkeää, että keskustelu konsensuksesta ja talouspolitiittian työnjaosta johtaisi ajan mittaan kaikkien kannalta hyväksyttävään johtopäätökseen,

sillä juuri talouspolitiikan perusasetelmista pitäisi olla yhteinen näkemys. Tämä vaatimus vain korostuu Euroopan integraation etenemisen ja EU-jäsenyyden myötä. Matti Pekkasen työryhmän vastaanotto havainnollistaa hyvin tämän kysymysasettelun tärkeyttä. Pekkasen työryhmän raportti sai kaikilla tahoilla pääosin suopean vastaanoton, mutta silti työryhmän esityksistä riidellään. Ongelmana näyttää olevan juuri pelisääntöjen puute: ei ole sovittu siitä, kuka mitään tekee, kuka mitään soitinta soittaa.

Talouspoliittisen työnjaon ja tulopoliittisen konsensuksen vaikeana ongelmana lienee, että jälkimmäinen voi toteutua vain, jos työmarkkinoiden keskusjärjestöjen asema on vahva. Sitä se ei tänä päivänä ole. Keskusjärjestöt yrittävät pönkittää omaa asemaansa vetoamalla siihen, että vain he voivat neuvotella valtiovallan kanssa. Siksi he suhtautuvat torjuvasti talouspolitiikan työnjakoon. Tätä kautta konsensus ja työnjako ovat ristiriidassa, ja näin toivottavaa tulopoliittista konsensusta ja järkevää talouspolitiikan työnjakoa on vaikea sovittaa yhteen. Voi olla, että on valittava jompi kumpi. On syytä murehtia tämän valinnan mahdollisia seurauksia.

6 Lopuksi

Tällä vuosikymmenellä talouspolitiikkaa toteutetaan enenevästi integroituneessa maailmassa mutta edelleen pääasiassa kansallisista lähtökohdista. Euroopan unioni ja EMU-suunnitelmat eivät ole vielä muuttaneet tätä tilannetta ratkaisevasti; talouspolitiikan ongelmat ja tavoitteet ovat ennaltaan vaikka ulkoiset puitteet ovatkin osin muuttuneet. Suomen nykyisessä, talouden romahduksen jälkeisessä tilanteessa ydinkysymykset ovat, miten tukea omin toimenpitein vahvaa talouskasvua ja miten pitää inflaatio kurissa ja miten taittaa valtion

velkakierre?

Talouspolitiikan yhteistyö voittaa kuitenkin jatkuvasti alaa, ja keskustelu yhteistyön instituutioista voimistunee viimeistään EU:n hallitusten välisessä konferenssissa, joka alkaa vuoden 1996 aikana. Suomen on näissä neuvotteluissa syytä toimia sellaisen tiiviimmän talouspoliittisen yhteistyön puolesta, joka tähtää työllisyyden parantamiseen ja julkisen sektorin toimintaedellytysten turvaamiseen.

Talouspolitiikan keskeisenä ongelmana, joka vain vaikeutuu kansainvälistymisen myötä, on sen varmistaminen, että talouspolitiikka nauttii kansalaisten keskuudessa laajaa kannatusta ja luottamusta. Tässä on Euroopan unionin heikko kohta, sillä se näyttää johtavan politiikan virkamiesvaltaistumiseen ja byrokraatisoitumiseen entisestään tavalla, joka lisää ns. demokratiavajetta.

Tämän vaaran vähentämiseksi on erityisen tärkeää, että kotimaisissa ratkaisuisa pyritään vahvistamaan talouspolitiikan ankkuroitumista demokratiaan ja siten politiikan legitimizeettiä. Tämän takia tarvitaan finanssipolitiikassa poliittikan vastuun korostamista suhteessa virkamiesten rooliin. Siksi ajatus Suomen Pankin irrottamisesta kokonaan muusta yhteiskunnan päätöksenteosta ei ole hyvä idea. Samasta syystä pidän sitä tulopolitiikan taustalla olevaa näkemystä oikeana, että palkansaajien pitäisi perustellusti voida kokea omaansa vaikutusvaltaa omiin työehtoihinsa.

Viime kädessä demokratia on talouspolitiikassa tärkeä samasta syystä kuin muussakin politiikassa. Korkeassa asemassa olevat päättäjät voivat juuttua virheellisiin käsityksiin ja siksi harjoittaa vaikutuksiltaan tuhoisaa talouspolitiikkaa. Ainoa vakuutus tätä vaaraa vastaan on, että avointa ja kriittistä talouspoliittista keskustelua ei vain sallita, vaan että siihen suorastaan kannustetaan, ja että keskustelu myös voi vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon.